

Hogenberg of Christian Mühling over de katholieke identiteitsconstructie in de Zuidelijke Nederlanden tijdens de Tachtigjarige Oorlog wordt de lezer in kennis gebracht van elementen van proto-nationaal bewustzijn. Chronologisch weven de verschillende bijdragen zich vanuit de nieuwe tijd doorheen de Belgische geschiedenis. Naast de beide wereldoorlogen is er onder meer aandacht voor de koloniale geschiedenis, zoals Julien Bobineau in zijn analyse van het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika in Tervuren. De bundel wordt afgesloten met een speurtocht naar elementen van een contemporaine moslimidentiteit in België. Hiervoor zoomt Sabine Schmitz in op de teksten aan drie Belgische auteurs en dramaturgen van Marokkaanse origine, Rachida Lamrabet, Fikry El Azouzi en de Franstalige Isamaël Saidi, die ze beschouwt als bouwstenen voor wat ze een polyfone, federale, Belgische identiteit noemt. De interdisciplinariteit van dit boek wordt nog eens in de verf gezet door de fotoreportage van Christian Hernbeck die op zoek gaat naar sporen van vier jaar oorlog en Duitse bezetting van 1914 tot 1918. Dat levert indringende beelden op zoals het monument voor de eerste slachtoffers van de gasaanvallen en dompelt de lezer in troosteloosheid bij de foto's van het Waals-Brabantse Tubize (Tubeke) met het goederenstation van het staalbedrijf Forges de Clabecq van waaruit op 9 november 1916 één van de grootste deportaties naar Duitsland (1645 arbeiders) georganiseerd werd.

Niettegenstaande de titel van de bundel de hoop aanwakkert, wordt het boek jammer genoeg niet afgesloten met een bespreking of zelfs maar een indicatie van perspectieven inzake België-onderzoek. Dat doet geenszins afbreuk aan de waarde van de bijdragen en van de werkzaamheden van de *Arbeitskreis Historische Belgienforschung*.

Vincent Scheltiens, Universiteit Antwerpen

J.A. Mol en P.L.G. van der Meer, *De Friese volkslegers tussen 1480 en 1560 met een editie van de monsterlijsten van Friesland 1552 en Ameland 1558*. [Fryske Akademy nr. 1100.] (Hilversum: Uitgeverij Verloren, 2017). 365 p. ISBN 9789087046859.

DOI: 10.18352/tseg.1058

Over de rol en de inzet van lokale milities in oorlogen in Noordwest-Europa in de late vijftiende en zestiende eeuw is veel onduidelijk. Dat de milities – in dit boek ook wel als ‘volks- of gemeentelegers’ aangeduid – in deze periode van steeds minder belang werden zal daar debet aan zijn. Beroepssoldaten, vaak aangeduid als huurlingen, domineerden de oorlogvoering. Dit boek voorziet dus in een hiaat. Het is een *case study* naar de Friese volkslegers, naar hoe die zich ontwikkelden

en hoe hun afnemend belang gewaardeerd moet worden. Hans Mol, verbonden aan de Fryske Akademy en de Universiteit Leiden, poogt zo antwoord te krijgen op de vraag waarom de zelfverdediging van Friesland rond 1500 faalde. In het verlengde hiervan valt de vraag of en hoe de inzet van milities in de strijd om de heerschappij over Friesland na 1480, de overwinning van de Habsburgse dynastie op de Geldersen heeft bevorderd. De bredere context van dit alles is meer inzicht verwerven in het staatsvormingsproces in Noordwest-Europa.

De territoriaal georganiseerde milities vonden hun oorsprong in een basisprincipe dat al sinds de vroege Middeleeuwen bestond, namelijk dat elke vrije man bereid moest zijn te vechten en daartoe opgeroepen kon worden. Hier lag zowel een offensieve taak (de heervaart) als een defensieve (de landweer), waarbij de laatste de meest fundamentele en oorspronkelijke was. De defensieve taak behelsde in feite ook de interne veiligheid, hetgeen betekende dat de militia inzetbaar was tegen bendes werkloze beroepssoldaten en criminelen. Dit zou de hele zestiende eeuw zo blijven. Het was vooral de offensieve taak die vanaf eind vijftiende eeuw geleidelijk verdween. In theorie diende elke gezonde man tussen zestien en zestig, in de praktijk ging het in Friesland om één man per huisgezin en in de steden moest de hoofdbewoner dan ook nog poorter zijn. Dit leverde in totaal ruim 13.000 manschappen op waarvan de derde man in het veld werd geroepen, circa 2400 van het platteland en 1400 uit de steden. Ongeveer 20 tot 30 procent was vanwege ziekte of armoede niet inzetbaar.

Mol stelt dat de overheid in Leeuwarden en Brussel maar weinig sturing en controle uitoefende op de weerplicht. Elke stad en grietenij organiseerde zijn eigen defensie. Ondanks de teruglopende rol van de milities gaven de overheden hen echter niet op. Het kwam tot pogingen tot professionalisering bijvoorbeeld in 1528 door derde man in vendels te organiseren, analoog aan die van de beroepssoldaten. Het ging hier om een traditionele mobilisatie van weerbare mannen gecombineerd met een professionele hiërarchie en organisatie. Actie zagen deze vendels overigens niet. Verder bevalen overheden geregeld monsterringen van de milities ter controle van hun sterkte en bewapening. In 1552 beval de centrale Habsburgse overheid een algemene monsterring in diverse delen van de Nederlanden. In ieder geval in Friesland, Gelre, Holland en Vlaanderen is deze gedocumenteerd. De voor Friesland overgebleven monsterrollen van dit jaar en die van Ameland voor 1558 zijn in dit werk integraal uitgegeven door Mol en Peter van der Meer. Een glossarium zorgt daarbij voor de nodige uitleg van de vele specialistische termen. Uit analyse van de monsterrollen blijkt dat de bewapening van de milities inferieur was aan die van de beroepssoldaten. Hun motivatie was dat volgens Mol echter niet. Verder stelt hij dat de Friese milities na 1500 betrekkelijk professioneel geleid werden in tegenstelling tot daarvoor, meest door lokale grietmannen en oldermannen.

Mol concludeert dat de inbreng van de Friese milities een bepalende rol speel-

de in de vestiging van de Gelderse macht in 1514. Het was de massale steun van de Friese weerbare mannen die dit mogelijk maakte. Daarna ontstond een patstelling waarin de rol van de milities afnam. De hoofdrol in de werkelijke gevechten was nu voor de beroepssoldaten. De Geldersen verspeelden in deze jaren toenemend het krediet dat ze bij de meerderheid van de Friezen hadden opgebouwd door op hardhandige wijze belastingen te heffen. Verschillende gemeentes liepen hierdoor over naar de Habsburgers, en tegen 1523 beschikten deze over een numerieke overmacht die hielp met het innemen van de laatste Gelderse zwaartepunten. Van eminent belang op de lange termijn was dat de Habsburgers stelselmatig meer geld wisten vrij te maken voor oorlogvoering. Of dit kwam door een meer ontwikkeld staatsapparaat of gewoon doordat de Habsburgers beschikten over meer territoria en krediet blijft een open vraag. Het laatste zal eerder het geval zijn geweest.

Dit boek nodigt uit tot verder comparatief onderzoek over de rol en ontwikkeling van de milities in de Nederlanden. Mol vergelijkt waar mogelijk de Friese casus al, bijvoorbeeld met Holland, maar hier ligt nog veel werk.

Erik Swart, Justus-Liebig-Universität Giessen

Andrew Brown and Jan Dumolyn (eds.), *Medieval Bruges, c. 850-1550*. (Cambridge: Cambridge University Press, 2018). 549 p. ISBN 9781108419659.

DOI: 10.18352/tseg.1054

Despite the extensive literature written on different aspects of Bruges' history as one of the major cities in medieval and early modern Europe, a synthesis of all aspects of its history has still been lacking up to now. Given the wealth of historical scholarship, this is quite a challenge, to which Andrew Brown and Jan Dumolyn have definitely lived up through editing this volume on medieval Bruges. All aspects of the history of Bruges can be found in this work. Besides the well-known history of Bruges as the marketplace of north-western Europe, readers can find in-depth analysis of the social, political, religious and art-historical developments in this book. Moreover, the authors excellently synthesize the various disciplines into one coherent and persuasive story.

The chapters follow a chronological and thematic line. After an introduction and introductory chapter on Bruges' early history, the six following chapters focus on the 'rise' of Bruges through exploring three themes: urban space and landscape, economic development and the socio-political history, divided into an early and later period (ca. 1100-1300 and 1300-1500). Chapters 8 and 9 deal with the religious and art-historical elements of the city's history, followed by a chapter on Bruges